

PROFILAKTIKA INSPEKTORLARINING FIRIBGARLIK JINOYATINING MAXSUS PROFILAKTIKASINI TASHKIL ETISH FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISH

Atajanov O'tkir Mamatsalayevich

Mustaqil tadqiqotchi

Urazxanova Dilbar Ruslanovna

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi kunduzgi ta'lim

3-o'quv kursi 321-gurux kursanti.

Annotatsiya: *Ushbu ilmiy maqolada profilaktika inspektorlarining firibgarlik jinoyatlarining maxsus profilaktikasini tashkil etish faoliyati keng tahlil qilingan. Maqolada firibgarlik jinoyatlarining o'ziga xos xususiyatlari, ularning oldini olishning huquqiy asoslari, tashkiliy mexanizmlari hamda profilaktika inspektorlarining mazkur jarayondagi roli chuqur yoritilgan. Shuningdek, xorijiy davlatlar tajribasi asosida firibgarlikning oldini olishda zamonaviy yondashuvlar va O'zbekiston sharoitida ularni tatbiq etish imkoniyatlari o'rganilgan. Natijada profilaktika inspektorlarining faoliyatini takomillashtirish bo'yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *profilaktika inspektori, firibgarlik jinoyati, maxsus profilaktika, huquqiy asos, raqamli xavfsizlik, hamkorlik tizimi, samaradorlik.*

Annotation (In English): *This scientific article provides a comprehensive analysis of the activities of preventive inspectors in organizing the special prevention of fraud crimes. It discusses the distinctive nature of fraud crimes, the legal and organizational mechanisms for their prevention, and the essential role of preventive inspectors in this process. Based on international experience, modern approaches to combating fraud and their applicability in Uzbekistan's context are explored. As a result, practical and scientific recommendations for improving the preventive inspectors' activities have been developed.*

Keywords: *preventive inspector, fraud, special prevention, legal basis, digital security, cooperation system, efficiency.*

Аннотация (На русском языке): *В данной научной статье проводится всесторонний анализ деятельности профилактических инспекторов по организации специальной профилактики мошенничества. Рассматриваются особенности данного вида преступлений, правовые и организационные механизмы их предупреждения, а также роль профилактических инспекторов в этом процессе. На основе зарубежного опыта изучаются современные подходы к борьбе с мошенничеством и возможности их применения в условиях Узбекистана. В заключение выработаны практические рекомендации по совершенствованию деятельности профилактических инспекторов.*

Ключевые слова: *профилактический инспектор, мошенничество, специальная профилактика, правовая основа, цифровая безопасность, система сотрудничества, эффективность.*

KIRISH

So'nggi yillarda firibgarlik jinoyatlari O'zbekiston Respublikasida eng keng tarqalgan iqtisodiy jinoyatlar sirasiga kiradi. Axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi, elektron to'lov tizimlarining kengayishi va fuqarolarning moliyaviy faoliyatga faol jalb etilishi bu jinoyatlarning yangi shakllarini keltirib chiqarmoqda. Buning natijasida nafaqat oddiy fuqarolar, balki davlat tashkilotlari, xo'jalik yurituvchi sub'yektlar ham firibgarlik holatlarining bevosita ishtirokchisiga aylanmoqda. Mazkur jarayonda profilaktika inspektorlarining faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi, chunki ular jinoyat sodir etilishidan avval xavf omillarini aniqlash, tahlil qilish va ularni bartaraf etish bo'yicha tizimli ish olib boradi. Maqolada profilaktika inspektorlarining firibgarlik jinoyatlarining maxsus profilaktikasini tashkil etish faoliyatini takomillashtirish masalalari ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan yoritiladi.

ASOSIY QISM

O'zbekiston Respublikasida firibgarlik jinoyatlarining oldini olish sohasida qabul qilingan asosiy normativ-huquqiy hujjatlar – "Huquqbuzarliklar profilaktikasi to'g'risida"gi Qonun, "Ichki ishlar organlari to'g'risida"gi Qonun hamda Prezidentning 2022-yil 18-maydagi qarorlari profilaktika inspektorlarining faoliyati uchun mustahkam huquqiy poydevor yaratgan. Ushbu hujjatlar profilaktika inspektorlariga nafaqat jinoiy faktni aniqlash, balki uni keltirib chiqaruvchi shart-sharoitlarni o'rganish, fuqarolar o'rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirish, ogohlantiruvchi chora-tadbirlarni amalga oshirish kabi vakolatlarni beradi. Biroq amaliyotda ushbu tizimda bir qator muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, firibgarlik jinoyatlariga oid ma'lumotlar bazasi turli idoralarda alohida yuritiladi, natijada tezkor axborot almashinuvi kechikadi. Shuningdek, ayrim inspektorlar moliyaviy firibgarlikning murakkab turlarini aniqlash ko'nikmasiga ega emas. Shu sababli, "Firibgarlik jinoyatlarining maxsus profilaktikasi to'g'risida Nizom"ni ishlab chiqish va uni amaliyotga joriy etish zarur bo'lib, u inspektorlar faoliyatining huquqiy, tashkiliy va texnik asoslarini aniq belgilab beradi.

Profilaktika inspektorlarining samarali faoliyati ularning tashkiliy tayyorgarligi, axborot tahlili va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasiga bog'liq. Hozirgi davrda firibgarlik jinoyatlarining aksariyati raqamli muhitda sodir etilmoqda: onlayn savdo, elektron to'lov tizimlari, kriptovalyuta ayirboshlash platformalari, ijtimoiy tarmoqlardagi soxta e'lonlar bunga misoldir. Profilaktika inspektorlari bunday sharoitda nafaqat an'anaviy huquqiy bilimlarga, balki raqamli xavfsizlik bo'yicha maxsus ko'nikmalarga ham ega bo'lishi kerak. Amaliy faoliyatda inspektorlar firibgarlik holatlarining oldini olish uchun hududiy "risk xaritalari"ni yuritishi, aholini muntazam ogohlantirish tadbirlarini o'tkazishi, "Axborot xavfsizligi burchagi" kabi tashabbuslarni joriy etishi maqsadga muvofiqdir. Bundan tashqari, profilaktika inspektorlari faoliyatida profilaktika kartalari, ogohlantirish reyestrlari, elektron monitoring tizimlari va sun'iy intellekt asosidagi tahliliy dasturlardan foydalanish natijadorlikni oshiradi.

Firibgarlik jinoyatlarini samarali oldini olish uchun turli idoralar o'rtasidagi axborot almashinuvi va hamkorlik muhim o'rin tutadi. Ichki ishlar, prokuratura, bank tizimi, soliq

va bojxona organlari o'rtasidagi integratsiyalashgan ma'lumotlar bazasini yaratish zarur. Bu tizim orqali shubhali moliyaviy operatsiyalar, noqonuniy bitimlar va firibgarlik alomatlarini erta bosqichda aniqlanishi mumkin. Profilaktika inspektorlari ushbu ma'lumotlar asosida xavf darajasiga ko'ra hududlarni tahlil qiladi, firibgarlik xavfi yuqori bo'lgan sohalarda qo'shimcha chora-tadbirlar ko'radi. Hududlarda "Firibgarlikka qarshi hamkorlik shtablari" tashkil etish, ular tarkibiga huquq-tartibot organlari, bank xodimlari, fuqarolar yig'inlari raislari va jamoatchilik faollarini jalb etish maqsadga muvofiqdir. Bu yondashuv jinoyatlarni erta aniqlash va ularning ildizini bartaraf etish imkonini beradi.

Xorijiy davlatlar tajribasi firibgarlik jinoyatlarining maxsus profilaktikasida ilg'or usullarning samaradorligini isbotlab bermoqda. Masalan, Janubiy Koreyada "Cyber Police Center" tizimi aholining onlayn murojaatlarini qabul qilib, real vaqt rejimida tahlil qiladi va fuqarolarni ogohlantiradi. Germaniyada esa "Antifraud Network" loyihasi banklar, sug'urta kompaniyalari va politsiya o'rtasidagi elektron hamkorlik platformasi sifatida ishlaydi. Polshada esa firibgarlikka qarshi kurashda fuqarolik jamiyati institutlarining roli yuqori bo'lib, mahallalarda antifiribgarlik volontyorlari faoliyat yuritadi. O'zbekiston uchun ushbu tajribalar asosida "Antifraud Portal", "Hududiy firibgarlik xaritasi" va "Ishonch telefoni" kabi tizimlarni yo'lga qo'yish maqsadga muvofiq. Shuningdek, IIV Akademiyasi o'quv dasturlariga "Raqamli firibgarlikni aniqlash" fani kiritilishi, inspektorlar uchun muntazam malaka oshirish kurslari tashkil etilishi zarur.

XULOSA

Profilaktika inspektorlarining firibgarlik jinoyatlarining maxsus profilaktikasini tashkil etish faoliyati mamlakatda huquqiy tartibotni mustahkamlash, iqtisodiy xavfsizlikni ta'minlash va fuqarolarning moliyaviy himoyasini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Mazkur faoliyatni yanada takomillashtirish uchun quyidagi yo'nalishlar ustuvor deb hisoblanadi: huquqiy asoslarni takomillashtirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish, inspektorlarning malakasini oshirish, davlat organlari o'rtasida axborot integratsiyasini kuchaytirish va jamoatchilik nazoratini kengaytirish.

Shuningdek, profilaktika inspektorlarining ilmiy-tahliliy faoliyatini rag'batlantirish orqali ularning kasbiy salohiyatini yanada yuksaltirish mumkin. Natijada firibgarlik jinoyatlarini erta aniqlash va ularning ildizini yo'qotishga qaratilgan kompleks tizim shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси Қонунчилик маълумотлари миллий базаси, 01.05.2023 й., 03/23/837/0241-сон) <https://lex.uz/docs/6445145> (Мурожаат вақти: 29.11.2025й)

2. Ўзбекистон Республикасининг 2014 йил 14 майдаги «Хуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида»ги қонуни. (Мурожаат вақти: 29.11.2025й)

3. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови.– Т,»Ўзбекистон»,2017.–48 б. (Мурожаат вақти: 29.11.2025й).

4. 2022 йил 28 январда Ўзбекистон Республикаси Президентининг “2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг Тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сонли Фармони. (Мурожаат вақти: 29.11.2025й).

5. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич. "ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЁШ АВЛОДНИ ТЕРРОРИЗМ ВА ЭКСТРЕМИЗМ ТАҲДИДЛАРИДАН ҲИМОЯ ҚИЛИШ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 134-140.

6. Атажанов, Ў. М. (2025). МАЪМУРИЙ НАЗОРАТ ОСТИДАГИ ШАХСЛАР БИЛАН ЯККА ТАРТИБДАГИ ПРОФИЛАКТИКАНИНГ ИЖТИМОЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ВА ЙЎНАЛИШЛАРИ. Научный Фокус, 3(30), 127-133.

7. Атажанов Ў. М. и др. МАЪМУРИЙ НАЗОРАТ ТИЗИМИНИНГ ИНСТИТУЦИОНАЛ ТРАНСФОРМАЦИЯСИ ВА УНИНГ ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ ЎРНИ //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 30. – С. 119-126.

8. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич, and Ҳамидалиев Асадбек Жасур. "БОЗОРЛАР ҲУДУДИДА ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИ ТИЗИМИНИНГ ТАШКИЛИЙ-ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ТАҲЛИЛИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 152-162.

9. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич. "ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ИЖТИМОЙ ПРОФИЛАКТИКА ОБЪЕКТЛАРИ БИЛАН ИШЛАШ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ҲУҚУҚИЙ ВА ИНСТИТУЦИОНАЛ АСОСЛАРИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 184-190.

10. Атажанов Ў. М. и др. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ БОЗОР ОБЪЕКТЛАРИДАГИ ФАОЛИЯТИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШНИНГ ЗАМОНАВИЙ УСУЛЛАРИ //Научный Фокус. – 2025. – Т. 3. – №. 30. – С. 163-171.

11. Атажанов, Ўткир Маматсалаевич. "ҲАЁТГА ҚАРШИ ЖИНОЯТЛАР ПРОФИЛАКТИКАСИНИНГ КРИМИНОЛОГИК САБАБЛАРИ ВА МАХСУС ПРОФИЛАКТИК ТАЪСИР ЙЎНАЛИШЛАРИ." Научный Фокус 3.30 (2025): 191-197.

12. Атажанов Ў. М. ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ ЖАМОАТ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШДАГИ ДОЛЗАРБ МАСАЛАЛАР //World scientific research journal. – 2023. – Т. 12. – №. 2. – С. 81-89.

13. Атажанов Ў. Шаҳар ҳудудида жамоат хавфсизлигини таъминлаш бўйича профилактика инспектори фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишнинг бугунги ҳолати ва ўзига хос хусусиятлари //Актуальные вопросы обеспечения прав женщин и предотвращения насилия в семье в Узбекистане. – 2024. – Т. 1. – №. 1. – С. 24-30.

14. Майор А. Ў. М. ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИ ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ МАХАЛЛА ФУҚАРОЛАР ЙИҒИНЛАРИДАГИ ҲИСОБОТ

БЕРИШ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ ТАҲЛИЛИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 11. – №. 6. – С. 117-121.

15. Атажанов, У. М. (2025). ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВЗАИМОСВЯЗИ ЦИФРОВОЙ КРИМИНАЛИСТИКИ И ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ИНСПЕКТОРОВ ПРОФИЛАКТИКИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ И КООРДИНАЦИИ ПРОФИЛАКТИКИ ПРАВОНАРУШЕНИЙ В УСЛОВИЯХ ЦИФРОВИЗАЦИИ ОБЩЕСТВА. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 8(5), 127-135.

16. Ганиев Ф. Т., Давлетов Ф. О. У. РАБОТА ИНСПЕКТОРА ПРОФИЛАКТИКИ С БЕЗНАДЗОРНЫМИ И БЕСПРИЗОРНЫМИ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИМИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ПРОБЛЕМЫ И ПРОБЕЛЫ НА ПРАКТИКЕ //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2024. – Т. 1. – №. 16. – С. 179-182.

17. Адхамов, Зафар Акбарович. "ШАХСЛАРНИ ЗЎРАВОНЛИК ХУЛҚ-АТВОРИНИ ЎЗГАРТИРИШ БЎЙИЧА ТУЗАТИШ ДАСТУРИДАН ЎТКАЗИШДА ДИНИЙ УЛАМОЛАР БИЛАН ҲАМКОРЛИКНИНГ АҲАМИЯТЛИ ЖИҲАТЛАРИ." THE THEORY OF RECENT SCIENTIFIC RESEARCH IN THE FIELD OF PEDAGOGY 2.20 (2024): 114-117.

18. Адхамов, З. А. (2025). ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРЛАРИНИНГ НАЗОРАТ-ЛИЦЕНЗИЯ ҚОИДАЛАРИГА РИОЯ ЭТИЛИШНИ ТАЪМИНЛАШ ФАОЛИЯТИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ. Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 2(2-2), 165-172.

19. Мустофақулов Б. А. Ў., Шодмонов Д. Э. Ў. ПРОФИЛАКТИКА ИНСПЕКТОРИНИНГ ПАТРУЛ-ПОСТ ХИЗМАТИ ВА ЖАМОАТ ТАРТИБИНИ САҚЛАШ БЎЛИНМАЛАРИ БИЛАН ЎЗARO ҲАМКОРЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ //Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies. – 2025. – Т. 2. – №. 4. – С. 47-51.